

Bolşevik İhtilali ve Türkiye

Bayram KODAMAN*

ÖZET

20. yüzyıl başında emperyalist Batılı devletler, hem Şark meselesini halletmek hem de Rusya'da ortaya çıkan Bolşevik rejimi yalnızlaştırmak için çabaladılar. Ancak bu durum Sovyet Rusya ve Anadolu hareketini birbirine yaklaştırdı ve bir çıkar ortaklığı kurulmasını sağladı. Türk Milli Mücadelesinin başarıya ulaşmasında ve Türkiye Cumhuriyetinin kuruluşuna giden yolda dolaylı da olsa Bolşevik ihtilali önemli rol oynadı.

Anahtar Kelimeler: *Bolşevik İhtilali, Milli Mücadele, Rusya, Türkiye*

Bolshevik Revolution and Turkey

ABSTRACT

Western imperialist states tried to settle Eastern Question and also to isolate the Bolshevik regime in Russia. But this situation closed to Soviet Russia and Anatolian Movement to each other and caused to the establishment of a partnership. As a result Bolshevik revolution had an indirect role in the establishment of the Republic of Turkey.

Keywords: *Bolshevik Revolution, National Struggle, Russia, Turkey.*

Giriş

Bilindiği üzere, dünyada yaklaşık son iki yüz yıl içinde birbirinden farklı dünya görüşlerine sahip ve evrensellik iddiasında bulunan iki büyük ihtilal olmuştur. Birincisi, hürriyet, fert ve özel mülkiyete dayalı liberal sistemi ön gören, 1789 Fransız İhtilali'dir. İkincisi ise, ekonomik eşitliği, toplumu ve kolektif mülkiyeti öne çıkaran Marksist dünya görüşünü getiren, 1917 Bolşevik İhtilali'dir.

1789 Fransız İhtilali'nin getirdiği liberal sistem, XIX. yüzyıl boyunca milli egoizmleri tahrik eden kapitalist, sömürgeci ve emperyalist bir sisteme dönüşerek, Avrupa'yı, önce İngiltere-Fransa-Rusya'nın dâhil olduğu Üçlü İtilaf ve sonradan Osmanlı devletinin de katıldığı Almanya-Avusturya'nın dâhil olduğu Üçlü İttifak şeklinde rakip ve düşman iki kampa(bloka) ayırmış ve 1914'de de I.Dünya Harbi'ne sürüklemiştir. Bu savaş, açıkça dünyayı paylaşma savaşı idi. Bu emperyalist devletlerin

---

* Prof.Dr., Manas Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Öğr. Üyesi, Bişkek/Kırgızistan

parçalamak ve paylaşmak istedikleri toprakların veya ülkeleri başında Osmanlı İmparatorluğu geliyordu.

Osmanlı Devleti, ilk önce İtilaf Devletleri yanında yer almak istedi ise de, bu isteği kabul edilmedi. Bunun üzerine, 2 Ağustos 1914'de yapılan gizli bir anlaşma ile Almanya tarafında yer aldı. 30 Ekim 1914 tarihinde de harbe sürüklendi. Osmanlının, harbe katılmasını fırsat bilen Rusya, 4 Mart 1915'de İngiltere ve Fransa'dan İstanbul'u ve Boğazları kendisine verilmesini istedi. Bu isteği mecburen kabul edildi. Rusya da, Osmanlının Asya topraklarının mukadderatını Fransa ve İngiltere'ye bıraktı.

İngiltere ve Fransa; Almanya'yı mağlup etmek maksadıyla, Osmanlı Devletini bir an evvel harp dışı bırakmak ve Rusya'ya yardım yolunu açık tutmak için Çanakkale'ye saldırdılar. Fakat 1915 yılında Çanakkale'de büyük bir mağlubiyete uğradılar. Dolayısıyla, Rusya'ya yardım gitmemesi, Çarlık ordularının Almanlara yenilmesi ve derinleşen iç siyasi kriz Bolşeviklere ihtilal için uygun zemini yaratmış oldu. Nitekim 1917 İhtilali oldu, Çarlık yıkıldı ve Rusya harpten çekildi. Görüldüğü üzere Türklerin Çanakkale zaferi dolaylı da olsa, Bolşevik İhtilali'nin hazırlayan önemli faktörlerden biri olmuştur. Başka bir deyişle Bolşevikler, Ekim İhtilali'ni Türk zaferine borçludur. Ekim İhtilali'nin ilk olumlu hareketi, Kamenev vasıtasıyla Rus askerlerinin Anadolu'dan çekileceğini bildirmesi olmuştur. 3 Mart 1918 Brest-Litovsk anlaşmasıyla da Bolşevikler Karadeniz ve Doğu Anadolu'dan çekilerek, Çarlık Rusya'nın Türkiye üzerindeki iddialarından vazgeçerek, hatta Batum-Karsı-Ardahan sancaklarını geri vererek, Doğu cephesinde Milli Mücadele için müsait zemin hazırlamıştır. Böylece dolaylı olsa da karşılıklı işbirliği zemini oluşmuştur. ¹

30 Ekim 1918 Mondros Sonrası Ankara-Moskova Yakınlaşması

İtilaf Devletleri bir taşla iki kuş vurmak istiyorlardı. Birinci hedef, 1815 Viyana Kongresinden beri Şark Meselesini halletmek, yani Osmanlı İmparatorluğunu parçalamak ve Türkleri Orta Asya'ya sürmekti. Bunun için, Mondros Ateşkes Anlaşmasından yararlanarak, Türkiye'yi güneyden-batıdan –kuzeyden-doğudan çember içine almak ve sıkıştırmaktır. İngiltere'nin amacı, kendi himayesinde ve başında Halife-Padişahın bulunduğu küçük bir Osmanlı devletinin mevcudiyetini muhafaza etmek ve Anadolu'da da Sovyetlerle işbirliği yapabilecek bir hareketin (Milli Mücadele'nin) oluşumuna imkân vermemektir. Bunu yapabilmek için, özellikle İngiltere, Türklere karşı Ermenilerden-Rumlardan-Kürtlerden, Araplardan ve Yunanistan'dan istifade etmeyi düşünüyordu.²

İtilaf devletlerinin ulaşmak istediği ikinci hedefe gelince: Moskova'yı kısa süre içine almak ve muhalif Çar taraftarlarına (Kolçak-Denikin-Vrangel ordularına) destek-yardım vermek için İngiliz kuvvetleriyle kuzeyden (Murmansk) ve Kafkasya'dan; Fransız kuvvetleriyle Romanya ve Güney Rusya'dan ilerlemek ve Çarlığı kurtarmaktır. Bunu gerçekleştirmek için Moskova-Ankara işbirliğinin engellenmesi ve karadan irtibatlarının kesilmesi gerekiyordu. Dolayısıyla Güney Kafkasya işgal edilerek, Gürcistan, Azerbaycan ve Ermenistan'ı bir araya getirecek bir "Anti Bolşevik Sed"

¹ Fahir Armaoğlu, *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi*, (1914-1995), Ankara, s.140.

² Geniş Bilgi İçin Bakınız: Rahmi Doğanay, "Milli Mücadele Döneminde Sovyet Rusya ve İtilaf Devletlerinin Kafkas Politikaları" *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Elazığ, 2009 cilt:19, sayı 2, ss:279-298.

oluşturmaya teşebbüs edilmiştir. Bu tedbirlerle, aynı zamanda Batı çıkarlarını tehdit eden Bolşeviklerin yayılması da önlenmek istenmiştir.

Bu gelişmelerden çıkan sonuç şu idi: İngiliz ve Fransız emperyalizmi ideolojik nedenlerle Lenin'in liderliğindeki Bolşevik rejimine; siyasi-iktisadi-stratejik sebeplerle de Mustafa Kemal önderliğindeki Milli Mücadeleye düşman idi. Düşmanın ortak olması, ister istemez diplomatik ve siyasi yalnızlıktan kurtulmak isteyen Lenin ve Mustafa Kemal arasında, iki tarafın menfaatlerini korumaya dönük konjonktürel bir yakınlaşmaya ve dayanışmaya yol açtı. Bu dostluk, Rusya için üç bakımdan doğru ve önemli idi:

1-Evvvela Bolşeviklerin, "ezilen-sömürülen" halklara yardım çerçevesinde Türk Milli Mücadelesine yardım ve destek vermeleri ideolojileri itibariyle doğru idi.

2-Ayrıca Rusya'nın güneyinde, İstanbul'dan Kafkasya'ya kadar uzanan bağımsız bir Türkiye'nin bulunması Bolşeviklerin güvenliği için de gerekli olması yönünden doğru idi

3-Üçüncüsü ilerde Anadolu'nun Bolşevik olma ihtimali, ilerde İslam dünyasında da Bolşevizmin kabul görmesi için önemli bir imkan yaratabilirdi.

Bu dayanışma ve dostluk Ankara'ya önemli faydalar sağlıyordu. Her şeyden önce Doğu cephesinin güvenliği sağlanmış oluyordu. Artık Batı cephesine asker kaydırabilirdi. Kafkasya'da, İngiltere'nin himayesinde Türkiye ve Rusya karşıtı bir blok oluşması engellendi. Ankara, diplomatik yalnızlıktan kurtuldu. Milli Mücadele'ye Bolşeviklerin silah, cephane ve askeri malzeme yardımı sağlandı. Türkistan'da Milli Mücadele'ye yardım için toplanan paralar Moskova yoluyla Ankara'ya ulaştırıldı. Bu dostluk, 16 Mart 1921'de Moskova Anlaşmasının³ imzalanmasıyla iyice perçinlenmiş oldu. Bu anlaşma göre:

1-Batı kapitalizmine ve emperyalizmine karşı Ankara-Moskova ortak cephe kuruyordu,

2-Batının kapitalist rejimi yıkılarak Sovyet rejimi korunacak ve Doğu halkları istikallerine kavuşturulacak,

3-Moskova silah ve para yardımıyla bulunacak,

4-Boğazlar meselesinin çözülmesinde Türkiye'nin güvenliği ve hükümlerliği dikkate alınacak ve korunacaktır.

Moskova Anlaşmasını gören ve Ortadoğu'da menfaatleri İngiltere ile uyuşmayan Fransa da Ankara ile temasa geçti ve 20 Ekim 1921'de Ankara Anlaşmasını imzaladı. Bu ayrıca Milli Mücadele'nin prestijini artırdı ve moralini yükseltti; aynı zaman da Mustafa Kemal'in arzu ettiği gibi İngiltere'nin yalnız kalmasını sağladı. Bu iki anlaşma Ankara için büyük başarı idi.

Sonuç

Aslında I.Dünya savaşı bittikten sonra, Ortadoğu-Kafkasya-Anadolu'da İngiltere ile Bolşevikler arasında stratejik ve ideolojik bir mücadele başlar. Bu mücadele daha çok Boğazlar meselesi ile Bakü ve Irak petroleri ve ideolojiler için yapıyordu. İngiltere Ortadoğu'da hâkim rol oynayabilmek için Batum-Bakü-Basra üçgeninde yani Karadeniz, Hazar Denizi ve Basra körfezi üçgeninde kendi himayesinde küçük tampon

³ Refik Turan, Mustafa Safran, E. Semih Yalçın, *Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi*, Ankara, 1994, ss.196-197.

devletler kurmak ve Boğazları da kontrol etmek niyetinde idi⁴. Bu küçük tampon devletler Gürcistan, Ermenistan, Azerbaycan, Kürdistan ve küçük Arap devletleri olacaktır. Kurulacak bu devletlerle; Panislamist ve Pantürkist hareket olarak gördüğü Milli Mücadele'nin yani Anadolu'nun Rusya, İran ve Türkistan'la irtibatını kesmeyi, sonra Yunanistan'ı kullanarak Mustafa Kemal'i başarısızlığa uğratmayı planlıyordu. Bu politika ile aynı zamanda Bolşeviklerin Güney Kafkasya'ya inmeleri de engellemiş olacaktır.

İngiltere'nin bu planı Bolşeviklerin menfaatlerine ters geliyordu. Zira, Bolşeviklere göre Bakü Batum'suz, Batum da Bakü'süz; Moskova da Batum'suz, Tiflis'siz ve Bakü'süz olamazdı. Dolayısıyla Kafkasya'da İngiltere'yi komşu olarak görmek istemiyordu. Ayrıca, Anadolu'da ve Boğazlarda İngiltere'ye düşman antiemperyalist bağımsız bir Türk devletinin varlığını kendi güvenliği için gerekli ve zararsız görüyordu. Bu yüzden Moskova, Mustafa Kemal'e alenen ideolojik bir dayatmada bulunmadan, mümkün olduğu kadar Milli Mücadele'yi madden ve manen desteklemiş ve başarılı olmasını istemiştir.

İşte İngiltere'nin Moskova'dan, Moskova'nın da İngiltere'den korkması Mustafa Kemal'e hem zaman kazandırmış hem de işine yaramıştır. Rusya'nın İngiliz, İngiliz'in de Bolşevik korkusunu iyi kullanmıştır. Milli Mücadele'yi, Bolşeviklere hem güvenlik sigortası gibi, hem de yardım edildiği takdirde İngiltere'ye karşı doğrultulabilecek silahlı bir güç gibi gösterebilmiştir. İtilaf devletlerine, özellikle İngiltere'ye daima şu iki mesajı vermiştir: "Bolşeviklerle iş birliği yapabiliriz, gerekirse Bolşevikleşebiliriz." Batı bunu asla istemiyordu. Nitekim İngiliz ve Fransız kamuoyunda Mustafa Kemal hareketinin lehine bir hava oluşmuştur. Sonuçta Mustafa Kemal, Bolşeviklerle ideolojik iş birliğine gitmeden, emperyalizme karşı ortak bir cephe oluşturmakla yetinmiş ve böylece yeni bir Türk devleti kurmayı başarmıştır.

Kaynakça

- ARMAOĞLU, Fahir; *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi*, (1914-1995), Ankara, s.140.
 DOĞANAY, Rahmi; "Milli Mücadele Döneminde Sovyet Rusya ve İtilaf Devletlerinin Kafkas Politikaları" *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Elazığ, 2009 cilt:19, sayı 2, ss:279-298.
 TURAN, Refik; SAFRAN, Mustafa; YALÇIN, E. Semih; *Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi*, Ankara, 1994
 YERASİMOS, Stefanos; *Kurtuluş Savaşı'nda Türk-Sovyet İlişkileri* (1917-1923), İstanbul, 2000

⁴ Stefanos Yerasimos, *Kurtuluş Savaşı'nda Türk-Sovyet İlişkileri* (1917-1923), İstanbul, 2000, ss.377-378.